

9. Савицкий Г. Крылатый штрафбат. Пылающие небеса [Электронный ресурс] / Георгий Савицкий. – Режим доступа до ресурсу http://4itaem.com/book/kryilatyy_shtrafbat_pyilayuschie_nebesa-406891

Петрухин С.В.

Криворожский педагогический университет

ШТРАФНЫЕ ЭСКАДРИЛЬИ: МИФ ИЛИ РЕАЛЬНОСТЬ

Аннотация

В статье анализируются особенности формирования личного состава штрафных эскадрилий, их количественный состав и боевое использование в Красной армии в период Второй Мировой войны. Особое внимание, уделено положению «формирование штрафных эскадрилий» в Красной армии его строгости, о принципах пребывания и досрочного освобождения из рядов летчиков-штрафников. Кроме того, освещается роль органов правосудия в этом деле, а также уделено внимание относительно времени и места создания штрафных эскадрилий во время Великой Отечественной войны. **Ключевые слова:** штрафная эскадрилья, восьмой воздушная армия, Сталинградский фронт.

Petrukhin S.V.

Kryvyi Rih Pedagogical University

PENAL SQUADRON: MYTH OR REALITY

Summary

In the article analyzes the features of formation personnel penal air squadron, their quantitative composition and combat using in the Red Army during World War II. Particularly attention allot to the positions to the formations of penalty squadron Red army its strict, what to the principles sojourn and parole with the ranks pilot – penalty. In addition, highlights the role of justice in this case and paid attention regarding the creation penalty units.

Keywords: penal air squadron, 8-th air army, Stalingrad front.

УДК930.253:94 (477)

ОСОБЛИВОСТІ ПРОПАГАНДИ ПІД ЧАС НАБОРУ ДО 14-ОЇ ДИВІЗІЇ ВАФФЕН СС «ГАЛИЧИНА» (КВІТЕНЬ-ЧЕРВЕНЬ 1943 РОКУ)

Хом'як О.В.

Національний університет «Києво-Могилянська академія»

У статті розглянуто особливості пропагандистської кампанії на початку набору до 14-ої дивізії Ваффен СС «Галичина» у квітні-червні 1943 року. Встановлено, що антирадянська риторика та потреба вишколеного українського військового формування стали основними гаслами пропаганди та були висловлені тими, кого громадськість поважала: священиками, вчителями, учасниками подій Української революції 1917-21 років тощо. Для багатьох добровольців саме це стало вирішальним чинником у їхньому рішенні вступати до дивізії, які, відтак, свідомо чи несвідомо стали жертвами пропаганди.

Ключові слова: дивізія «Галичина», 14-та дивізія Ваффен СС «Галичина», пропаганда.

Постановка проблеми. 28 квітня 1943 року у дистрикті «Галичина» офіційно розпочалася кампанія рекрутування добровольців до нової військової формації під німецькою егідою – СС стрілецької дивізії «Галичина» (таку назву мала дивізія на час свого створення та змінюватиметься ще кілька раз). Згідно із звітом Військової управи, що відповідала за набір до дивізії, станом на 2 червня 1943 року на гасло «Усі до дивізії» відгукнулось 81 199 осіб, з яких придатними до військової служби визнано 52 873 [1, с. 97]. Це перевершило усі сподівання як німецької адміністрації, так і представників легальних українських організацій. Що спричинило таку кількість добровольців? Якими інструментами захоували/примували до вступу? Які пропагандистські гасла використовували та як вони сприймалися? Ким були носії таких закликів?

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Дослідження історії 14-ої дивізії Ваффен СС «Галичина»

(далі – дивізія або дивізія «Галичина») представлені у працях Майкла Мельника, Тараса Гунчака, Андрія Боляновського, Романа Колісника [46, 4, 1, 18], які фокусуються на її організаційному становленні та бойових діях, тоді як особистий досвід війни її вояків досі залишається поза увагою дослідників. Розвідки Олеси Хромейчук, Пера Рудлінга та Девіда Марплза [48, 45] аналізують особливості формування наративів про дивізію в Україні та за її межами. В Україні уявлення про дивізію творилося не під впливом академічної літератури, а газетними публікаціями та некомпетентними дискусіями в публічному просторі. Цьому посприяла поляризація трактування її колишніх вояків як «зрадників»/«військових злочинців» [8, 47] та «борців за незалежність України» [27, 31, 35], що вкотре показує потребу дослідженні феномену дивізії «Галичина» в українській історії.

У статті використано матеріали українських архівів, спогади, а також усні історії (*Oral History*) із

членами Братства колишніх вояків Першої української дивізії Української національної армії та/або Української повстанської армії (УПА) в Україні та Канаді у вигляді напіввідкритого тематичного або біографічного інтерв'ю. Очевидно, що належність до певної соціальної групи – Братства дивізійників та/чи УПА – формує колективну пам'ять усієї спільноти та впливає на індивідуальне бачення подій свого минулого, осмисленого крізь призму власного досвіду та прожитого життя.

Метою статті є відтворення особливостей пропагандистської кампанії та її впливу під час набору до дивізії «Галичина» на початковому етапі у квітні-червні 1943 року. Зокрема, дослідити чийми вустами та за допомогою яких засобів доносилися до ширшої громадськості основні пропагандистські гасла.

Виклад основного матеріалу. Отримавши в березні 1943 року офіційну згоду Берліна на створення великого військового формування з українців, очільник дистрикту «Галичина» Отто Вехтер розумів необхідність залучення Українського центрального комітету (УЦК) для забезпечення успішного набору до дивізії: «Тут вже не стояло питання, хочемо ми дивізії, чи ні, тільки в ченній формі була поставлена вимога співпраці в її творенні» [32]. Керівництво УЦК усвідомлювало, що відмова могла б загрожувати його ліквідацією і, окрім того, «були свідомі, що Дивізія при наших зависених бажаннях була б створена і без нас» [25, с. 12]. Відтак, Володимир Кубійович, голова УЦК, разом із колегами підтримали ідею дивізії через переконання, що саме відсутність добре навченої армії не дала змоги українцям зберегти власну державу під час розпаду імперій після Першої світової війни [25, с. 12].

Такі сподівання представників деяких кіл українства уособлюють собою важливу рису тогочасного суспільства: культ військових та військової традиції. Йдеться про те, що військові формування з попередніх історичних періодів (Військо Запорозьке, легіон УСС, УГА, армія УНР та інші) інтерпретувалися як одна із форм української державності. Франк Гольчевський називає таке розуміння тогочасної ситуації специфічно українською рисою [3]. Відповідно, крізь таке бачення подавалося і створення дивізії, як продовження традиції. Це знайшло відгук як серед старшого покоління, так і молоді, адже у міжвоєнний період найпопулярнішим був саме культ «Визвольних змагань» 1917-1921 років, багато учасників яких брали активну участь у громадському житті міжвоєнної Другої Речі Посполитої та в роки Другої світової війни. Відтак, Володимир Кубійович у створенні дивізії вбачав також і український інтерес: нагода для українців врешті стати політичним суб'єктом, можливість об'єднати українців в одну військову формуцію, щоб вони не гинули безіменно в складі численних німецьких відділів, та поставити певні вимоги перед німецькою адміністрацією [26].

Пропаганда була одним із ключових чинників впливу на набір добровольців та їхні мотивації. Військова управа (ВУ), створена 15 квітня 1943 року, відповідає за пропаганду та успішний набір до дивізії. За рішенням губернатора Отто Вехтера очолив ВУ український німець Альфред Бізанц, підполковник УГА та армії УНР. Згідно із статутом, ВУ «є помічним органом Губернатора Галицької області... для набору та духово-культурної й соціальної опіки приналежних до дивізії та зокрема членів їх родин» [5]. Безпосередньо завдання набору покладалося на відділи пропаганди, а також поповнень (організації та вербування), які очолили відповідно Михайло Кушнір, колишній сотник УГА, та інженер Михайло Хронов'ят, сотник УГА [18, с. 35-36]. Відтак, прес-бюро УЦК та ВУ широко зайнялося пропагандою вступу до дивізії. «Романтичні» настрої щодо

формування військової формації з українців знайшли втілення не лише у низці пропагандистських матеріалів (публікації, плакати, листівки тощо), а й у закликах пропагандистів. Назвемо основні напрями дивізійної пропаганди:

- антирадянська спрямованість, СРСР – давній ворог українства;
- апеляція до героїчних вчинків, військових формувань періоду Української революції (Легіон УСС, УГА, армія УНР тощо);
- звернення до людських цінностей: захист Батьківщини, сім'ї, майбутнього;
- публічна підтримка ідеї дивізії багатьма авторитетними особами.

Старт пропагандистської кампанії розпочався із церемонії офіційного утворення дивізії у Львові 28 квітня 1943 року. Усі доповідачі (Кубійович, Хронов'ят, о. Василь Лаба – дивізійний капелан) наголошували на важливості боротьби з більшовизмом, а губернатор Вехтер в унісон з доповідачами підкреслив, що «тільки нації зі зброєю в руках самі пишуть свою історію та визначають свою долю» [4, с. 28]. Подібні маніфестації відбулися в багатьох містечках дистрикту «Галичина», хоча не всюди однаково піднесено.

Матеріали про дивізію надсилалися до багатьох видань, цензурованих німецькою адміністрацією, передусім до популярних газет «Львівські вісті» та «Краківські вісті». Зокрема, до 10 травня було передано 95 публікацій [4, с. 31], серед них – розгорнуті статті під символічними назвами «Батьківщина кличе» [20], «Героїський дух доведе до перемоги» [21], «Зі зброєю в руках» [22], «У свідомості спільних завдань» [23], «Іспит громадської зрілості» [24] тощо.

Більшості розміщеним плакатам притаманна антибільшовицька тематика із закликами боротися за свою Батьківщину, дім, сім'ю. Іншим елементом стало проведення аналогій із легіоном УСС. Проліструємо закликом із плакату за підписом губернатора Вехтера: «Галицько-українська молоде! Ти здобуваєш цим право [...] до боротьби [зі] своїм смертельним ворогом-більшевиком, до боротьби за віру і батьківщину, за свої родини, за рідні ниви, за справедливий лад в переможній, новій Європі» [38, арк. 8]. У листівці «Вказівки для охотників SS Стрільської дивізії Галичина» вказано, що доброволець «є покликаний до боротьби за свій край [...] з небезпекою, яка грозить з азійських степів. Він є покликаний утримати традицію українського народу в боротьбі за культуру народів Європи. Прийом до ... Дивізії є високою честю» [39, арк. 50].

Важливим фактором агітації стало також змалювання в пресі злочинів радянської влади, відтак, боротьба із найголовнішим ворогом українства ще від взяття Києва Андрієм Боголюбським у 1169 році виглядала логічною і морально виправданою: «В життєвому інтересі українського народу лежить знищити більшовизм, бо він по своїй природі заприсяг смерть українському народові» [42]. У матеріалах йшлося й про те, що німецька влада погодилась на створення української частини, а ініціаторами, відповідно, є українці, хоча це і не відповідало дійсності [42].

Позатим, німецька адміністрація мала інші наміри: після офіційного утворення дивізії Вехтер у секретних інструкціях зазначив, що українці цим своїм вчинком залучаються до боротьби проти СРСР, але це аж ніяк не повинно створювати ілюзю, що німцям необхідна допомога українців, і українці є союзниками німців [18, с. 47]. Як наслідок, за спостереженням Романа Колісника, німецькі чиновники у промовах не вдавалися до деталей та апелювали в основному до спільної боротьби проти більшовизму для побудови Нової Європи, тоді як представники українства надали створенню дивізії

надзвичайного значення і обов'язково проводили історичні паралелі із попередніх історичних періодів [18, с. 51-55]. Така розбіжність у поглядах може свідчити про «романтичне» сприйняття ідеї дивізії українським політикумом, їхню політичну незрілість, поєднану з бажанням відновлення української держави, якими було просякнуте суспільство.

До створення дивізії активно долучилася/долучили громадськість. Відтак, участь у пропагандистській кампанії священників, вчителів та учасників Української революції 1917-1921 років – людей, які користувалися загальною повагою та пошаною – стала одним із ключових чинників її успіху у травні-червні 1943 року. Для багатьох колишніх військовиків формування дивізії означало продовження традиції «походу проти більшовиків в роках 1918-1920 та що дається Українським комбатантам можливість продовжувати ними розпочате велике діло» [40]. Усвідомлення того, що Німеччина може програти війну, з одного боку, та проведення аналогії із Першою світовою війною, з іншого боку, утверджувало віру, що дивізія стане зародком майбутньої армії. Була поширена думка, що, у випадку перемоги СРСР, демократичні країни, такі як США, Англія, відкриють третій фронт проти Радянського Союзу і будуть змушені рахуватися з українцями, як із певною силою, яка матиме своє військо: «А під час війни суб'єктом подій можна стати тільки через військо» [41].

Багато колишніх вояків, хоча й були немолоді, відгукнулися на заклик вступати до дивізії й активно пропагували ідею дивізії як можливість легально здобути зброю та військовий вишкіл. Микола Угрин-Безгрішний, колишній вояк УГА та Легіону УСС, описав свою агітаційну роботу в Рогатинському повіті: «Виїздив я сливе щодня в села, збирав народ і молодь та виголошував палкі промови ... про значіння збройної сили для кожного народу, зокрема для українського, що живе на межі культурних націй Європи й дикої Азії» [43].

Публічна підтримка з боку Церкви стала важливим фактором, який спонукав до вступу. Володимир Кубійович пригадує, що у справі дивізії «першу розмову відбув з найвищим для українців авторитетом – з Митрополитом Андреем і почув з його уст ті самі слова, які я чув влітку 1941 р.: 'Немає майже ціни, яку не треба б дати для створення української армії'» [25, с. 11]. Проте належність саме цієї широко використовуваної в історіографії фрази Митрополиту викликає сумніви деяких дослідників, зокрема через те, що спогади Кубійовича містять неточності [7, 33]. Є думка деяких дослідників, що Митрополит не підтримав ідею дивізії [34]. Враховуючи еволюцію ставлення Церкви до німецького режиму від лояльності до пасивного опору, на нашу думку, Митрополит таки підтримав створення «українського війська» як важливий чинник в утриманні правопорядку в Галичині (на протигагу хаосу, який, на його думку, усоблювало собою українське підпілля), особливо після майбутньої поразки Німеччини, в якій Шептицький не сумнівався. Такі думки Митрополит висловив в серпні 1943 року [9].

Таким чином, підтримка Митрополита Андрея та необхідність духовної опіки над своїми парафіянами посприяли активній участі духовенства у пропагуванні дивізії. Митрополит Йосиф Сліпий на допиті у 1945 році зазначив, що «не посилати священників на службу в дивізію ми не мали права, адже це б протирічало релігійній совісті, залишивши напризволяще своїх вірних греко-католиків» [29, с. 646]. Очолив місію УГКЦ до дивізії о. Василь Лаба. Відправлення греко-католицьких капеланів та релігійна опіка над дивізійниками стали важливою поступкою німців та особлими собою одну із ключових рис, які відрізняли 14-ту

дивізію Ваффен СС «Галичина» від інших подібних німецьких формувань.

Підтримка ідеї дивізії УГКЦ була широкою: цей факт, як і співпрацю Церкви із УЦК та націоналістичним підпіллям не залишили поза увагою радянські каральні органи після звільнення Галичини від німецької окупації у 1944 році. Ба більше, це використовувалося як доказова база для арештів священників, зокрема незгідних із де-факто ліквідацією УГКЦ, де-юре її «возз'єднанням» із РПЦ. Протоколи допитів та доповідні записки дозволяють побачити масштаб залученості Церкви та її роль у створенні дивізії. Священники не лише були залучені до виконання своїх прямих релігійних обов'язків, а й займали відповідні громадські посади. Оскільки станом на 1945 рік радянські органи помилово трактували УЦК як один із виявів діяльності ОУН, то закиди у активній участі священників в роботі ОУН підтверджувалися співпрацею з УЦК (наприклад, на Львівщині 15-ть із 32-ох районних делегатур УЦК очолювали саме греко-католицькі священники), «антирадянсько-націоналістичною пропагандою», та допомогою підпілля [29, с. 406]. Передусім, йдеться про участь священників в урочистостях з нагоди створення дивізії у якості доповідачів та представників Церкви, які проводили публічні молитви. Зокрема, сам Йосиф Сліпий проводив урочистий молебен у Львові 28 квітня 1943 року, а о. Лаба виголосив промову [29, с. 646]. Є і багато інших прикладів в регіонах: о. Ігнатій Цегельський у м. Кам'янка-Буська на мітингу закликав допомагати німцям, супроводжував рекрутів на залізничну станцію під час їхнього відправлення на військове навчання, виголошував проповіді відповідного змісту під час служби [29, с. 407-408]. Священник Степан Комар був «мужем довір'я» УЦК у с. Коросно Щирецького повіту на Львівщині, проводив зібрання молоді із закликами вступати до дивізії для боротьби з більшовизмом [29, с. 423]. Священник Іван Садовський у Золочеві працював й у набірній комісії до дивізії, а його два сини Генах і Богдан, члени ОУН, стали добровольцями [29, с. 420-423]. Подібна діяльність в роки німецької окупації була типовою для багатьох священників.

Не менш важливою була також роль вчителів та директорів шкіл у наборі добровольців: багато з них отримали відповідні директиви від ВУ та німецької влади. Випускники шкіл мали скласти ядро нової військової формації. Колишні дивізійними пригадують, що для багатьох це також стало вирішальним чинником: «То була така загальна пропаганда. Вчителі нам казали, всі знали. Йдемо до нових Січових стрільців, йдемо до української армії, прийшов час, що треба діяти» [16]. Наприклад, у місті Чортків «директор школи цілим класом нас через місто організовано повів в вербовочний пункт. Можете собі уявити? І ніхто не втік, всі цілим класом пішли записуватися. І в гімназії так було» [14]. «То наш комітет зі Львова, ходили пропагандисти по школах, вербували, то я зголосився прямо зі школи, навіть не питався ні тата, ні мами, а записався» [17]. Директор торговельної школи у Львові Каваліско записав до дивізії усіх учнів старших класів, а керівник української гімназії Радзкевич обіцяв полегшити отримання атестату, якщо добровільно вступлять до дивізії [36]. Іван Мамчур пригадує, що разом з іншими гімназистами отримав «запрошення» йти в дивізію, але, щоб «не сваритися» з владою, пройшов тільки медичну комісію, а вояк став за рік вже за інших обставин [30, с. 40]. Серед пропагандистів у школах були як члени ВУ, так і уповноважені ВУ по округах. Микола Воробель пригадує, що на весні 1943 року до школи міста Самбора прийшла делегація з «Бізанцом та представником Головатим, і стали нас намовляти, а то і погрожувати, щоб йшли до дивізії [2, с. 6].

Одним із наріжним стержнів пропаганди дивізії були обіцянки забезпечити родинам добровольців відповідну оплату та харчування нарівні із німецькими. Зокрема, вже 3 травня 1943 року Вехтер видав розпорядження «Про зрівняння прав забезпечення родин добровольців Дивізії з родинами німецьких вояків» [38, арк. 8, 18]. Проте в реальності забезпечення родин було незадовільним. Ця проблема заслуговує на окрему розвідку, що тематично виходить за межі цієї статті.

Реалії німецької окупації безпосередньо вплинули на повсякденне життя населення та стратегії їхньої поведінки. Зокрема, молодь відправляли в Німеччину на роботу та залучали до праці в будівельній службі Баудінсті (нім. *Baudienst*) тощо. Тому німецька адміністрація сприяла, аби вступ до дивізії сприймався позитивно, адже молоді юнаки 1920-25 р.н. становили найбільший інтерес для влади у якості потенційних рекрутів. Відтак, аби забезпечити відповідну кількість рекрутів в умовах обмеженого людського ресурсу та не підірвати роботу інших своїх структур, юнакам надано можливість відпрацювати на економіку Третього Райху або ж піти до дивізії. Зокрема, на плакаті вказано, що «прийняті як добровольці до СС стрілецької дивізії Галичина є вільні від обов'язку праці» [6]. Інше розпорядження губернатора Вехтера стосувалося тих, хто закінчив роботу в Баудінсті або ж був зобов'язаний її відбутися: молодь 1920-25 р.н. звільнялася від праці в Баудінсті, якщо надасть комісії посвідчення про вступ до дивізії [1, с. 59]. Проте, аби не зривати роботу Баудінсту, юнаків зобов'язали спочатку відпрацювати, і тільки після цього іти добровольцями. Посвідка про вступ до дивізії також звільняла від роботи в Німеччині до часу призову до військової служби [37]. У ній зазначалося, що ця особа «не зазнаватиме переслідувань за ухиляння в минулому від відправлення на роботу в Райх» [19]. Таке твердження дало підстави дослідникам говорити про вступ до дивізії осіб, які переходили від переслідувань і, відповідно, такий вчинок означав вибір ними меншого зла. Окрім того, у «Напрямних для набірних комісій» вказано, що прийняті до дивізії не можуть засуджених на 5 і більше років позбавлення волі. Відповідно, особи з меншим

терміном можуть скористатися цією можливістю. Українським поліцаям не дозволили вступати до дивізії, оскільки поліція була важливим елементом для збереження суспільного правопорядку [44].

Відгомін пропаганди набув широкого розголосу. Олег Лисяк підмітив, що все таки було недостатньо інформації про те, що таке дивізія, для чого створювалася і чому – на перший план виступають саме гасла: «Ми, ці що пішли за покликом Військової управи не знали або дуже мало знали про те, хто розпочав цю справу, чи проф. Кубійович, чи губернатор Вехтер, але для нас це все і так не було важне. Ми пішли до дивізії, бо так треба було, 'хтось там мусів піти'» [27].

Дивізійники у своїх спогадах також послуговуються риторикою пропаганди, пояснюючи причини свого вступу до дивізії. Це особливо стосується тих, хто вступав до дивізії у травні-червні 1943 року: «Ви не можете собі уявити і вам важко буде це уявити, який це був натхненний порив молоді іти в дивізію» [10-17]. В інтерв'ю знаходимо такі характеристики: юнаки, взагалі «ні на що не дивились, не рахувались із своїм життям, нічо» [11], тільки б іти, «а там як буде» [14], які відображають переплетіння свідомого та несвідомого у їхньому рішенні іти до дивізії.

Висновки. Початок набору добровольців до дивізії характеризувався широкою пропагандою та масовою реєстрацією добровольців (понад 80 тисяч). Очевидно, що пропаганда може бути настільки ефективною тоді, коли співпадає із очікуваннями населення, їхніми уявленнями та стереотипами розуміння дійсності. Відтак, квітень-червень 1943 року можна назвати часом «дивізійної ейфорії», коли хвиля ілюзій та сподівань прокотилася серед деяких верств населення Галичини та передалася молоді, адже була висловлена вустами тих, кому довіряли і кого поважали: священників, вчителів, учасників подій Української революції 1917-21 років тощо. Їхня присутність, поєднана із антирадянською риторикою та апеляцією до загальнолюдських цінностей, стала каталізатором та одним із найбільш дієвих методів пропаганди. Подібною риторикою послуговувалися дивізійники і після війни, пояснюючи причини свого вступу до дивізії. Відтак, їх можна назвати жертвами пропаганди.

Список літератури:

1. Боляновський А. Дивізія «Галичина». Історія / Андрій Боляновський. – Львів: Інститут українознавства НАН України, 2000. – 538 с.
2. Воробель М. Спогади дивізійника з Лемківщини / Микола Воробель. – Упор. С. Миронченко та С. Треус. – Львів: ЄвроСвіт, 2009. – 112 с.
3. Гольчевскі Ф. Суперечлива традиція: ОУН/УПА та націотворення // Україна. Процеси націотворення / Упор. А. Каппелер; пер. з нім. – Київ: К.І.С., 2011. – С. 307-320.
4. Гунчак Т. У мундирах ворога / Т. Гунчак. – Броди: Просвіта, 2005. – 192 с.
5. Державний архів Львівської області (ДАЛО). – Р-35. – Оп. 12. – Спр. 54. – Арк. 51.
6. ДАЛО. – ФР-35. – Оп. 9. – Спр. 261а. – Арк. 1-2.
7. Демкович-Добрянський М. Митрополит Шептицький і «Дивізія Галичина» // Патріярхат. – 1999. – Ч. 7-8. – С. 10.
8. Дмитрук К. Безбатченки / Клим Дмитрук. – Львів: Каменярь, 1974. – 238 с.
9. Гентош Л. Про ставлення митрополита Шептицького до німецького окупаційного режиму в контексті документа з канцелярії Альфреда Розенберга // Україна модерна. – Ч. 20. – Київ: Критика, 2013. – С. 307.
10. Інтерв'ю з Богданом С. від 28 грудня 2005 р. (Україна). Усі використані інтерв'ю записані авторкою та зберігаються в її приватному архіві.
11. Інтерв'ю з Михайлом Т. від 23 лютого 2006 р. (Україна).
12. Інтерв'ю з Любомиром В. від 24 лютого 2006 р. (Україна).
13. Інтерв'ю з Денисом П. від 7 березня 2006 р. (Україна).
14. Інтерв'ю з Зеноном А. від 7 березня 2006 р. (Україна).
15. Інтерв'ю з Леонідом М. від 12 березня 2006 р. (Україна).
16. Інтерв'ю з Романом К. від 18 листопада 2010 р. (Канада).
17. Інтерв'ю з Ярославом Г. від 15 грудня 2010 р. (Канада).
18. Колісник Р. Військова управа та українська дивізія «Галичина»: діяльність Військової Управи та німецька політика відносно українських національних збройних сил в роках 1943-1945. – Торонто, 1990. – 168 с.
19. Косик В. Україна і Німеччина в Другій світовій війні / В. Косик. – Париж – Нью-Йорк – Львів, 1993. – С. 358.
20. Краківські вісті. – 1943. – № 155(893). – С. 1.
21. Краківські вісті. – 1943. – 16 травня. – С. 2.
22. Краківські вісті. – 1943. – 23 травня. – С. 3.

23. Краківські вісті. – 1943. – 6 червня. – С. 1.
24. Краківські вісті. – 1943. – 20 червня. – С. 2.
25. Кубійович В. Дивізія «Галичина» (до історії її постання) // Вісті комбатанта. – 1963. – № 3. – С. 12-13.
26. Кубійович В. Початки Української дивізії «Галичина» / Українська дивізія «Галичина». Історико-публіцистичний збірник. Упор. М. Слабошпицький, В. Стеценко. – Київ – Торонто, 1994. – С. 14-19.
27. Лисяк О. За стрілецький звичай. Роман із часів Другої світової війни / Олег Лисяк – Львів: Червона калина, 1993. – 246 с.
28. Лисяк О. Відламки «Шибки у вікні». Збір статей, оповідань, нарисів і репортажів / Олег Лисяк. – Торонто: Вісті комбатанта, 1996. – С. 55.
29. Ліквідація УТКЦ (1939-1946). Документи радянських органів державної безпеки. – Т. 1. – Київ: ПП Сергійчук М.І., 2006.
30. Мамчур І. Нас доля світами водила / І. Мамчур. – Львів: Афіша, 2009. – 368 с.
31. Новосад П. З Україною в серці / П. Новосад. – Львів: Каменяр, 1995. – 223 с.
32. Паньківський К. Роки німецької окупації / Кость Панківський. – Нью-Йорк – Торонто: East Side Press, 1965. – С. 223.
33. Пилипів І., Делятинський Р. До питання про ставлення греко-католицького духовенства до дивізії «Галичина» (1943-1945 рр.) // Галичина: Всеукраїнський науковий і культурно-просвітній краєзнавчий часопис. – Івано-Франківськ, 2009. – Ч. 15-16. – С. 373-388.
34. Поїздник І. Митрополит Андрей Шептицький та український національний рух (1941-1944) / Kościół, narząd, państwo. Działaność i dziedzictwo Metropolity Andrzeja Szeptyckiego (1865-1944). – Wrocław – Warszawa, 2011. – S. 149-164.
35. Стеткевич Л. Як з Бережан до кадри / Л. Стеткевич. – Тернопіль: Джура, 1998. – 172 с.
36. Сульженко В. Позорное предательство, безславний кінець / Бродовський котел: воспоминания, очерки, документи. – Львів: Каменяр, 1974. – С. 210.
37. Феркуняк Д. Спомини з життя в дивізії «Галичина» і в полоні 1943-1947. – Івано-Франківськ, 2003. – С. 8.
38. Центральний державний архів вищих органів України (ЦДАВОУ). – Ф. 3971. – Оп. 1. – Спр. 3.
39. ЦДАВОУ. – Ф. 3971. – Оп. 1. – Спр. 5.
40. ЦДАВОУ. – Ф. 3971. – Оп. 1. – Спр. 19. – Арк. 1.
41. ЦДАВОУ. – Ф. 3971. – Оп. 1. – Спр. 24. – Арк. 1.
42. ЦДАВОУ. – Ф. 3971. – Оп. 1. – Спр. 28. – Арк. 48.
43. ЦДАВОУ. – Ф. 3971. – Оп. 1. – Спр. 34. – Арк. 12-13.
44. Яшан В. Стрілецька дивізія «Галичина». Станиславська округа в роках 1943-44 // Вісті Комбатанта. – 1968. – № 5-6. – С. 49-50.
45. Marples D. Beyond the Pale? Conceptions and Reflections in Contemporary Ukraine about the Division Galizien // Journal of Ukrainian Studies. – № 34. – Summer-Winter 2009. – P. 337-50.
46. Melnyk M.J. To Battle. The Formation and History of the 14th Galician Waffen-SS Division / Melnyk M.J. – Helion & Company Limited, 2002.
47. Littman S. Pure Soldiers or Sinister Legion. The Ukrainian 14th Waffen-SS Division (Montreal-New York-London: Black Rose Books, 2003).
48. Rudling P.A. 'They Defended Ukraine': The 14. Waffen-Grenadier-Division der SS (Galizische № 1) Revisited / Per Anders Rudling. – The Journal of Slavic Military Studies. 2012,25:3. – P. 329-368.

Хомяк О.В.

Національний університет «Києво-Могилянська академія»

ОСОБЕННОСТИ ПРОПАГАНДЫ ВО ВРЕМЯ НАБОРА В 14-УЮ ДИВИЗИЮ ВАФФЕН СС «ГАЛИЧИНА» (АПРЕЛЬ-ИЮНЬ 1943 ГОДА)

Аннотация

В статье рассмотрены особенности пропагандистской кампании во время набора в 14-ую дивизию Ваффен СС «Галичина» в апреле-июле 1943 года. Установлено, что антисоветская риторика и идея о необходимости украинского военного формирования с стали основными лозунгами пропаганды, которые высказывались теми, кого уважало общество: священники, учителя, участники событий Украинской революции 1917-21 годов. Для многих добровольцев именно это стало решающим фактором в их решении стать солдатами, которые, следовательно, сознательно или неосознанно стали жертвами пропаганды.

Ключевые слова: дивизия «Галичина», 14-я дивизия Ваффен СС «Галичина», пропаганда.

Khomiak O.V.

National University of «Kyiv-Mohyla Academy»

FEATURES OF PROPAGANDA DURING THE RECRUITMENT TO THE 14TH WAFFEN GRENADIER DIVISION OF THE SS «GALICIA» (APRIL-JUNE 1943)

Summary

This paper examines the role of propaganda during the enlistment to the 14th Waffen SS Galicia Division at its initial stage in April-June 1943. It is studied that anti-Soviet rhetoric and need for the well-trained Ukrainian military formation became the main slogans of the propaganda campaign. Broader public was approached with the division idea by priests, teachers, and participants of the Ukrainian revolution in 1917-21. As a result, it has become the crucial factor for many people to join the division who, therefore, consciously or unconsciously turn into victims of propaganda.

Keywords: Galicia Division, 14th Waffen SS Galicia Division, propaganda.